

Ebul'l-Kâsım en-Neysabûrî

AKILLI DELİLER KİTABI

Türkçesi
Yahya Atak

- 4. Baskı -

ŞÛLE YAYINLARI
Eylül 2005

İÇİNDEKİLER

Takdim	9
Müellif ve Kitap Hakkında	11
Kitabın Mukaddimesi	17

DELİLİK VE DELİLER HAKKINDA

Cunûn (Delilik) Kelimesinin Aslı	31
Ahmaklık ve Ahmaklar İçin Söylenen Atasözleri	42
Delilerin Çeşitleri	45

DELİLİĞİN NEDENLERİ

İnandığı Bir Bid'atin ve İşlediği Bir Günahın Uğursuzluğuna Yakalanıp Deli Olanlar	51
Gerçekte Deli Olmayanların Deli Diye Nitelendirilmesi	52
Allah Korkusundan Deli Olanlar	53
Aklı Sağlam Olduğu Halde Deli ve Ahmak Gibi Davrananlar	55
Zengin Olmak İçin Ahmak Gibi Davrananlar	58
Bir Belâdan ve Âfetten Kurtulmak İçin Ahmak Gibi Davrananlar	61
Ciddiyetin ve Aklın Çeşitleri ve Ahmaklığın ve Cehâletin Hâkimiyeti	66

AKILLI DELİLER

1. Uveys el-Karanî	75
2. Leylâ'nın Mecnunu	80
3. Sa'dûn	88
4. Behlül	109

5. Uleyyân	120
6. Ebû Dîk	128
7. Abdurrahman b. Eş'as	128
8. Felît	131
9. Kiddîs Basrî	132
10. Ebû Said Dab'î	132
11. Cuayfirân	135
12. Sehl b. Ebî Mâlik Huzâî	139
13. Ebû Nasır Cühenî	142
14. Deli Hayyân b. Haysem	145
15. Hemmâm	147
16. Buayl Veya Cuayl	148
17. Yûhanna	149
18. Ebû Alkame	150
19. Nümeyr	150
20. Seleme	151
21. Aşeratü'l-Medenî	152
22. Sâbîk	152
23. Ebû Cuvâhik	153
24. Sevbân Karminî	154
25. Ebû Sakır	154
26. Musullu Seleme	154
27. Deli Velehân	155
28. Deli Bekkâr	156
29. Deli Nukra	157
30. Semnûn	157
31. Deli Abîd	162
32. Abdân	163
33. Vesveseli Sabah	163
34. Deli Şakrân	164
35. Hetâhiye	164
36. Çıplak Bekkâr	165
37. Deli Şeybân	165
38. Vesveseli Affân	167
39. Mısırlı Lakît	167
40. Meymûn Vâsîti	167
41. Tuyûriyye	169
42. Gavrak	170
43. Deli Abbas	172
44. Vesveseli Mânî	173

BEDEVÎ DELİLER

1. Cessâs el-Muvesvis	181
2. Evfa el-Bedevî	182
3. Benî Saad Kabilesinden Bir Deli	182
4. Mekke Valisi'ne Öğüt Veren Bedevî	184
5. Ebu'ş-Şerik	184
6. Habenneka	186
7. Siyah Bir Cârîye	186
8. Avsece	187
9. Reyhâne	188
10. Âsiye	191
11. Hayyûne	191
12. Selmûne	194
13. Meymûne	194
14. Becce	195
15. Deli Cariye	196
16. Bir Mecnûn	197
17. Yaşlı Bir Deli	197
18. Bir Deli	198
19. Kûfe'li Bir Deli	199
20. Deli Bir Zenci	200
21. Deli Bir Genç	200
22. Deli Bir Çocuk	201
23. Basra'da Bir Deli	202
24. Bağdat'ta Deli Bir Genç	202
25. Deli Bir Adam	203
26. Çin Adalarından Bir Deli	203
27. Kûfe'de Bir Deli	204
28. Şam'da Bir Deli	204
29. Genç Bir Deli	205
30. Şaşkın Bir Adam	205
31. Hastanede Bir İhtiyar	206
32. Bir Başka Deli	206
33. Tımarhânede Bir İhtiyar	206
34. Tımarhanede Yakışıklı Bir Genç	207
35. İhtiyar Bir Deli	207
36. Deli Bir Genç	208
37. Deli Bir Uşak	208
38. Taşlanan Bir Adam	209
39. İhtiyar Bir Deli	210

40. Deli Bir Genç	211
41. Bir Edebiyatçı Âşık	213
42. Genç Bir Deli	213
43. Hazır Cevap Bir Deli	214
44. İhtiyar Bir Deli	214
45. Aklına Mağlûp Olmuş Biri	216
46. Bir Deli	217
47. Bir Deli	217
48. Deli Bir Genç	217
49. Zincirlenmiş Bir Genç	218
50. Deli Bir İhtiyar	218
51. Elleri Kelepçelenmiş Deli Bir İhtiyar	219
52. Bir Deli	219
53. Kulübedeki Adam	220
54. Kelepçeli Bir Deli	221
55. Yakışıklı Bir Genç	221
56. Hikmetle Konuşan Deli	222
57. Zengin Çocuklarından Bir Genç	222
58. Bir Vesveseli	223
59. Ebû Mubârek Meymûn	224
60. Haccâc B. Yusuf İle Bedevî	230

TAKDİM

İnsanı yaratan, onu akıl ile diğer yaratıklardan ayıran ve onu yarattığı birçok şeyden üstün kılan Allah'a hamdolsun.

Hakkında Rabbinin; "Arkadaşınız (Muhammed) sapmadı ve bâtıla inanmadı; o, kötü arzularına göre konuşmaz."¹ dediği son peygambere salât ve selam olsun.

İnsanı, –erkek olsun, kadın olsun– akılı gibi güzelleştiren bir şey yoktur. Akıl, insanlar arasındaki üstünlüğün mizanıdır.

Eşyalar zıtlarıyla birbirinden ayrılırlar.

Kâdı Ebû Yusuf'un dediği gibi insanlar üç sınıftır: Deli, yarıdeli ve akıllı.

Deliye gelince, sana ondan bir zarar gelmez!

Yarı akıllıya gelince, işte o seni yorar!

Akıllıya gelince, o sana yük olmaz.

Evet... Yarı delilerden, ahmaklardan ve ahmak gibi davrananlardan ne kadar çekiyoruz! Akıllı delilerin ise bizden ve çocuklarımızdan çektikleri ne kadar acıdır!

Çağımızın, toplum hayatını dört yönden sıkıştıran basıncı akılları etkilemekte, bilinçleri ve dengeleri zorlamaktadır.

1. Necm, 2-3

Öte yandan hayat şartları nedeniyle, kendisini ahmak gibi davranmaya ve deli gibi göstermeye çalışan birçok insan vardır. Bunların amaçları, ya zengin olmak, ya bir beladan ve âfetten kurtulmak, ya da bir sıkıntıyı atlatmaktır!

Fakat hayat şartlarının ve sosyal ortamların ezdiği öyle insanlar da vardır ki, onları anlamak gerçekten zordur. Onları bilinçlerini kaybetmiş sıradan insanlardan neredeyse ayıramaz hale geliriz. Ve onlara nasıl davranacağımız konusunda şaşırırız. Çünkü insanlarla geçinmek sanat, tecrübe, hikmet ve ustalık ister!

Neysabürî'nin özelliği, bütün insan örneklerini ziyaret ederken sana arkadaşlık yapmasıdır. Sonunda her şahsiyetin rengini, felsefesini ve düşüncelerini görürsün.

Onlar sana kalplerini açacaklar.... Onları dinleyeceksin, onların ufuklarında dolaşacaksın, onların acılarını, elemelerini, deliliklerinin sebeplerini hissedeceksin ve bu seyahatini, yüce ilkelerden, üstün değerlerden, derin şiirden, yüksek edebiyattan ve düzgün incelemeden oluşan zevk verici bir birikimle bitireceksin.

Erkeklerle ve kadınlara hitap eden şiirlerle ve fıkralarla dolu bir dünyada yaşayacaksın.

Birçok kişi onlarla yapılan sohbetten sonra: "Keşke biz de onlar gibi olsaydık! Onlar deliler mi? O halde akıllılar kim oluyor?" diyorlar. Acaba akıllı delilerle birlikte yaşadıkten sonra sen ne diyeceksin!

MÜELLİF VE KİTAP HAKKINDA

1. Müellif

Kitabın müellifiyle okuru buluşturmam; okurun, benim üzerimde olan hakkıdır. Ta ki okur, müellifle sohbet etmeye ve onunla birlikte yaşamaya lâıyk olup olmadığını düşünsün ve bu kitabı yazmakta ne kadar isabet ettiğini bilsin!

Şimdi sana İmam Suyûti'nin, "Tabakâtü'l-Müfessirîn" adlı kitabında onun hakkında söylediklerini sunuyorum.

Neysabûri

İsmi: Hasan, babasının ismi: Muhammed, dedesinin ismi: Habib, dedesinin babasının ismi: Eyüp. Künyesi: Ebû Kâsım Neysabûri. Neysabûri, vâiz ve müfessirdir.

Abdulğâfir onunla ilgili şöyle diyor: Kur'ân'ın meali ve Kur'ân ilimleri konusunda asrının imamıdır.

Meşhur "et-Tefsîr" kitabının musannifidir.²

Ebû Kâsım, edebiyatçı ve filolog olmasının yanı sıra savaşları, hikâyeleri ve bibliyografileri de bilen biriydi.

2. Brocelman'ın görüşüne göre de; İmam Suyûti meşhur "et-Tefsir" kitabını ona nisbet etmekle isabet etmiştir. Fakat birçok kişi "et-Tefsir" in müellifinin Hasan b. Muhammed Neysaburi olduğunu söylemiştir. Bu kitabın sahibi olan Ebu Kasım'dan yaklaşık dört asır sonra gelmiştir o.

Neysabur'da, halk onun ilminden çok istifade etti. Yazdığı güzel eserleri her yerde dilden dile dolaştı. O, toplumun hocasıydı.

Ebû Kâsım, "Sırru's-Surûr" adlı kitabında Asamm'dan ve Ebû Zekeriya Anberî'den bahsetmiştir. Ebû Zekeriya Anberî'yle ilgili şunları söylüyor:

O, Horasan tefsir alimlerinin en meşhuru olup yapılan iyiliğe en güzel şekilde karşılık vermesiyle tanınırdı. Dahası, Ebû Kâsım Sa'lebî'nin özel öğrencilerinden biriydi o.

Zehebî diyor ki: Ebû Kâsım Neysabûrî, Ebû Hâtem b. Hibbân'dan ilim tahsil etmiştir. Ondan vaiz Hîreli Ebû Bekir (Muhammed) b. Abdulvahid ve Ebû Fetih Muhammed b. İsmail Fergânî ve başkaları ilim rivâyet etmişlerdir.

Kırâat, tefsir, edebiyat ve meczupları konu edinen birçok kitap yazmıştır.

Hicri 406 senesinde, miladî 1016 senesinde vefat etmiştir.

Bir şiiri şöyledir:

*Kul, Rabbi dışında birinden yardım ister mi?
Felâketler ve sıkıntılar anında insana kim yardım eder?
Dünyanın mâliki ve dünyayı yöneten kimdir?
Uzak ve yakın belâyı kim kaldırır?
Ve sıkıntı geldiğinde onu defeden kimdir?
Ya Rabbi, bütün bunlar senin işlerin değil midir?*

Görüyor musun, sana arkadaşlık etmesi için, bir imam, bir vâiz, bir müfessir, bir filolog ve bir edebiyatçıyı nasıl seçtim. Güzel bir seçim yaptığımı ümit ederim!

2. Kitap

"Akıllı Deliler" kitabının etrafında okurla birlikte hızlı bir tur atmalıyız önce:

Çoğu zaman filozoflardan ve bilgilerden oluşan akıllı-

larla ve akıllıların akıllılarıyla birlikte yaşarız. Fakat biz, “delilere” ve “delilerin akıllılarına” karşı menfi bir tavır takınırız!

Delilere karşı tutumumuzda belki haklı olabiliriz; delilerin akıllılarının suçu nedir? Onlara yardım elini uzatmamız hakları değil midir? Onların yanlarında durmamız, onlara destek olmamız, onların aracılığıyla insan psikolojisini incelememiz gerekmez mi? İnsan aklı, çağlara ve ülkelere göre farklılıklar göstermesine rağmen aynı düşünce mayasına sahiptir.

Neysabûrî'nin sunduğu örnekler; temiz, seçkin, kemâli arayan, hakkı haykıran, Allah'tan başkasından korkmayan ve kalbinde onun sevgisini taşıyan seçkin örneklerdir.

O örnekler, ruhlara hoş gelen örneklerdir. İnsanlar, onlarla birlikte yaşamayı ister ve onların saflığında ve beraklığında riyadan, nifaktan, dalkavukluktan ve aldatmaktan uzak bir hayatı görür. Onlardan hikmeti alır, öğüt dinler ve ilahi sevginin ufuklarında dolaşır. Doğrusu, tadan bilir!

Kitabın üslûbu

Akıcı ve kolay olma yönünden zirvededir. Üçüncü ve dördüncü yüzyılların üslûbudur bu üslûp: Zorlamadan uzak bir akıcılık ve yapmacılıktan uzak bir tabiiyet.

Eser, önce delilik hakkında bilgi veren bir önsözle başlıyor. Kur'ân-ı Kerim'de delilikle alakalı her şeyi başlarda zikretmiştir.

Ardından ustaca, cunûn (delilik) kelimesinin aslının filolojik incelemesine ve dilde deli anlamında kullanılan isimlere geçiyor.

Sonra bizi ahmaklık ve ahmaklar hakkında söylenen atasözlerine götürüyor. Atasözlerinin hemen akabinde hayvanların deliliklerinin isimlerini açıklayan yeni bir sayfa açıyor. İşte burada okurların beklentilerini hesaba katarak delilerin çeşitlerini ve deliliğin nedenlerini açıklamaya geçiyor.

İşte o zaman seninle hastahanelere ve tımarhanelere bir gezi yapıyor; sana iyi yönlerini gösterip oralarda biraz oyalanmanı sağlayıp ağızlarından hikmeti alman için. Kadın erkek yüz kişiden fazla akıllı deliyle karşılaşmış tanışmak az şey mi?

İçerdiği güzel şiirler, hikmet dolu sözler ve yapıcı olan diyaloglar bile meziyet olarak bu kitaba yeter!

Bu kitap, içimizdeki bir boşluğu dolduracaktır. İnşallah sana da uğurlu gelir!

Kitabın Ebû Kâsım Neysabûrî'ye nisbeti

Bu kitabı Brocelman, “Arap Edebiyatı Tarihi” adlı kitabının üçüncü cüz’ünün altıncı babında zikretmiştir:

Gece Sohbeti Edebiyatı ve Genel Kültür Kitapları 12 nolu rakamın altında şöyle diyor:

Onun “Akıllı Deliler” adlı bir kitabı vardır. Bu kitapta fıkralar, şiirler ve kadın-erkek olmak üzere delilerin ve ahmakların haberleri vardır: Berlin: 8328; İskuryalsan: 822; Yatineh 1: 203 no:181; Benikor: 1817 (Nedevî'nin Tezkiretü'n-Nevâdir'ine bkz.); Şam'da da 1924 senesinde neşredilmiştir.

P. Loosen'in bu kitapla ilgili Bonn Üniversitesi'ne doktora tezi olarak takdim ettiği kitaba bakınız:

Dieweisen naren des Nisaburi, ZAXVII, 1912. 189 ff. Bu araştırmacı meşhur “*et-Tefsir*” kitabını, Ebû Kâsım en-Neysabûrî'ye atfetmiştir; *Tabakat* kitabında Suyûtî'nin ona atfettiği gibi. Ve birden fazla basılmıştır.

Bu yanlıştır, çünkü sözünü ettiğimiz tefsir kitabının müellifi: Hasan b. Muhammed Neysabûrî'dir. Hicri sekizinci asrın başlarında yaşamıştır.

Matbu ve elyazması olarak bu kitap

Allah, bana kitap neşri için çalışma imkânını verdikten sonra atalarımızdan kültürel bir miras olarak kalan kitapları yakından takip etmeye başladım.

İş seyahatlerinin birinde İstanbul'da, "Ukalâü'l-Mecânin" kitabının bir nüshasına bakma fırsatım oldu. Fakat şartlar, kitabın elyazmasını elde etme imkânı vermedi bana!

Kâhire'ye döndüğümde Mısır Kütüphanesi'nde kitabın elyazmasını elde ettim. Kitabın sonunda şunlar yazılıydı: (Asıl nüshanın ibaresidir):

Nadir nüsha, Allah'ın lütfuna en çok ihtiyacı olan ve kullarının en zayıfı olan Ahmed b. Merhum Abdulhalim'in elinde himaye edilen Konstantiniyye'de, hicri 65 senesinin Muharrem ayının yirmiüçünde cuma günü dünya ve âhiretin sahibinin yardımıyla tamamlanmıştır.

Bu mübarek nüsha lütufkâr Rabbine muhtaç olan Muhammed Sadık Fehmi b. Seyyid'in kalemiyle tamamlanmıştır. Muhammed Sâdık, Şam'da Melik Zahir'in kütüphanesinde nüsha çıkarmakla görevliydi. Nüshanın yazımı hicri 342 senesinde Şaban ayının yirmiikisinde perşembe günü bitmiştir. Eski Şam müftüsü Ebû Hayır Efendi Abidin'in kitaplığındaki eski ve doğru bir nüshadan neshedilmiştir.

Bu ibarelerden şu anlaşılıyor:

1. İstanbul'daki nüsha asıl olandır.
2. Hicri 1065 senesinde Ahmed b. Abdulhalim asıl nüshadan naklen bir nüsha yazmıştır.
3. Şam eski müftüsü Ebû Hayır Abidin'in kitaplığı onun bulunduğu yerdi.
4. Mısır ve Şam edebiyatçıları ondan nüshalar çıkarmışlardır.
5. 1924 senesinde Vecih Fâris Keylânî onu neshetmiş ve yayınlamıştır.

Nüsha çıkarana'nın hatalarını düzeltmek için çok gayret sarfetmesine rağmen, kitabın ortaya kendine layık bir elbiseyle çıkması için, teknik ve ilmi gayretin sarfedilmesine çok ihtiyacı vardır.

Kitabın 1985 yılında çıkan baskısı da, ne yazık ki ilk baskısından daha iyi bir durumda değildi; fikri ve teknik hatalarla, neredeyse aslının tıpatıp kopyasıydı.

İşte bundan dolayı, esere lâayık bir neşir için büyük gayret sarfetmemiz kaçınılmaz oldu. Sonuç olarak da bu baskı ortaya çıktı!

Mustafa Âşûr
H. 1409 Muharrem
M. 1988 Ağustos

KİTABIN MUKADDİMESİ

Bismillahirrahmânirrahim

Doğru yolu bulmam ve başarılı olmam ancak Allah'ın izniyle olur.

Nezinde ümit edenlerin ümidi boşa çıkmayan ve amel edenlerin ameli zayi olmayan Allah'a hamdedirim. O göklerin ve yerlerin hâkimidir. Hz. Muhammed'e ve tüm ailesine salat ve selam olsun.

Allah dünyayı zeval evi, sıkıntı ve intikal yeri olarak yaratmıştır. Dünyada yaşayanları da yok olmaya, şiddet ve belaya hedef kılmıştır. İşte bundan dolayı, hayatlarını ölümler ve zamanlarını onu değerlendirememenin hüznüyle karıştırmıştır. Yüce Allah, insanların vasıflarını zıtlarıyla birlikte yaratmış; kuvvetlerini zaafı, kudretlerini acziyetle, gençliklerini yaşlılıkla, onurlarını zilletle, zenginliklerini fakirlikle, sıhhatlerini hastalıkla birleştirmiştir. Kendi sıfatlarının hepsi ise tektir; zıtları yoktur. Zaafsız kuvvet, acziyetsiz kudret, ölümsüz hayat, zillatsız izzet, fakirlikten berî zenginlik gibi. Diğer sıfatları da böyledir. Sonra sıfatlarının zıddının olmadığına şöyle yemin etmiştir. "Fecre, on geceye (haccın on gecesi) çift olana ve tek olana yemin ederim"³

Âlimler, tek ve çiftle neyin kastedildiği konusunda otuz kadar görüş bildirmişlerdir. Ebû Bekir Muhammed b. Ömer

3. Fecir, 1-3

Varrak -Allah ona rahmet eylesin-, âyette zikredilen “çift” ve “tek” kelimelerini bizim yorumladığımız gibi yorumlamıştır.

Ebû Bekir Varrâk'ın damadı Ebû Abdullah rivayet ediyor: Ebû Bekir Varrak'a, âyette geçen “çift” ve “tek” kelimelerinden ne kastedildiği soruldu. Ebû Bekir; “Çift: Yaratıkların vasıflarının zıtlarının olmasıdır. Tek: Yaratıcının sıfatlarının zıtlarının olmamasıdır,” dedi.

Yaratıkların vasıflarının zıtlarının olmasına örnekler

Allah, mutluluğun yanında hüznü, sevincin yanında kederi yarattı. İşte bundan ötürü filozoflar; “Sıhhatli olduğuna delil olarak hastalanman sana yeter” demişlerdir.

Enes b. Mâlik'ten rivayet edildiğine göre; Rasûlullah şöyle demiştir: “Sağlıklı olduğuna delil olarak hastalanman sana yeter.”⁴

Ebû Dâvud Süleyman b. Ma'bed Şebhî rivayet ediyor: Bize edebiyatçılardan biri şöyle bir şiir okudu:

*Mızrağımın sopasının sağlam olup olmadığını
bilmek isteyen kişi onun bükemedi.
Fakat onu sabah ve akşam vakitleri bükte.⁵
Rızkımı kazanmak için gayret ederken,
Rabbimden sağlık istedim.
Bir de ne göreyim; meğer sağlık bir hastalıkmuş!*

Yahya b. Hâşim Simsâr anlatıyor: Misher, Atıyye Üfiye'ye; “Nasıl sabahladın?” dedi. Atıyye şöyle cevap verdi; “Hastalıkla karışmış bir selamet ve faniliğe davet çıkaran bir âfiyet içinde sabahladım.”

4. Suyûtî “el-Câmius-Sağîr” inde tahrir etmiştir. Albâni bu hadisin zayıf olduğunu söylemiştir.

5. Mızrağın bükülmesi, kuvvetli ve sağlıklı olduğundan kinayedir. Şair kuvvetli ve sağlıklı olduğunu söylüyor; fakat zaman onun gücünü almıştır. Bunda şaşılacak birşey yoktur; çünkü halin devamı muhaldir!

Ferkad eş-Şencî rivâyet ediyor: Tevrat'ta: "Ey Ademoğ-
lu! Sen ananın karnına düştüğünden beri, ömrünü yıkmak-
tasın!" yazılıdır.

Hasan'a; "Falan can çekişiyor," denildi. Hasan; "O,
anasının karnından çıktığı günden beri can çekişiyor, fakat
şimdi daha çok can çekişiyor," dedi.

Büyük şâirlerden sayılan Humejd b. Sevr, bir kaside-
sinde şöyle diyor:

*Vücutumun hastalanması bende bir şüphe uyandırdı.
Sağlam ve sağlıklı olduğuna delil olarak hastalanman
sana yeter, dedim.*

Ebû Hasan Muhammed b. Hâtem Muzaffarî diyor ki:

*İnsan, dünyada çok kalmak ister; çok kalmanın
sonu olmadığından emin olduğu halde
Vücutun çok kalması, hayatının eksilmesi demektir.
Eksilen hayat için bir nemâ yoktur.
Bir günü geçirdiği zaman, ondan sonraki günü de
geçirir. Akşamı da akşam geride bırakır.
Gece ve gündüzle birlikte kimse devam etmez.
Herkesten sonra onların da bekası yoktur.*

Aklın delilikle karışması

Dünya halkının sıfatlarına zıtlarının karıştığı gibi
akıllarına da delilik karışmıştır. Delilikten nasibini almayan
hiç bir akıllı yoktur; işte bundan dolayı Rasûlullah (s.a.),
gençliğini günah işleyerek yıpratana "deli" ismini vermiştir.

Enes b. Mâlik rivayet ediyor: Rasûlullah, ashâbi ile
birlikte iken, bir adam geçti. Bazıları; "Bu delidir!" dediler.
Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.); "O, hastadır, gerçek deli, Al-
lah'a sürekli isyan edendir," dedi.⁶

6. Cemu'l-Cevâmi' 2/696 Ebû Hüreyre'den rivayet edilmiştir.

İnsanların nazarında deli

İnsanların nazarında deli; küfreden, söven, taş atan, elbiseyi yırtan veya onların geleneklerine muhâlefet edip, kötü gördükleri şeyleri yapandır. İşte bundan dolayı milletler, peygamberlere deli ismini takmışlardır, çünkü onlara uymayıp karşı çıkmışlar ve onların yaptıkları şeylerin tersini yapmışlardır. Allahu Teâlâ şöyle diyor: “Ondan önce Nuh’un kavmi de yalanladı, hem de kulumun yalancı olduğunda ısrar ederek ‘O, delirdi!’ dediler. Ve Nuh davetten vazgeçmeye zorlandı. Bunun üzerine Rabbine ‘Ben yenik düştüm. Bana yardım et!’ diyerek yalvardı⁷ ve yine: ‘Musa’da da (ibretler vardır) onu apaçık bir delil ile Firavun’a göndermiştik. Firavun ordusuyla birlikte yüz çevirmiş ve Musa’ya, bir büyücü veya bir delidir,’ demişti.”⁸

Ebû Kâsım Hakîm diyor ki: Kim kendini tanırsa, o insanların nazarında zelildir. Kim de Rabbini tanırsa, insanların nazarında o delidir.

Hz. Peygamber Mekke müşriklerini Allah’a iman etmeye çağırduğunda O’nun için, o delidir, sihirbazdır, şâirdir ve kâhindir, dediler.

İbn Abbas’tan rivayet edildiğine göre; Velîd bin Muğîre, hac mevsimi geldiğinde; “Ey Kureyş Cemaati, Muhammed tathî sözlü bir adamdır. Onun davası her yerde duyulmaya başladı. Ben, size insanların ona inanmayacağı hakkında güvence veremem. Bu yüzden ileri görüşlü ve akıllı insanlardan bir grubu, insanları karşılamaları için Mekke’ye gelen yollara gönderin. Kim Muhammed hakkında soru sorarsa; kiminiz o bir sihirbazdır, kiminiz o bir delidir, kiminiz o bir kâhindir ve kiminiz o bir şâirdir; onu görmemeniz, görmenizden daha hayırlıdır, desin,”⁹ dedi.

7. Kamer, 9-10

8. Zâriyât, 38-39.

9. Ebû Nuaym, “Delâilü’n-Nübüvve”de zayıf bir senetle tahrîc etmiştir. Hadis no: 184; Beyhakî “Delâilü’n-Nübüvve”de (2/316-317); İbn Hişâm “es-Sîretü’n-Nebevîyye”de (2/191)

Bunun üzerine, Mekke'ye gelen dört yola onaltı kişi gönderdiler. Her yolda dört kişi bekliyordu. Velid b. Muğire ise Mekke'de kaldı. Onu soranlara, "O, bir kahindir, bir delidir," demek için harekete geçmişlerdi. İnsanlar, bu sözlere inanıp Rasûlullah'ın sözlerini dinlemeden çekip gittiler. Bu durum karşısında Hz. Peygamber (s.a.), çok üzüldü. Çünkü O, hac mevsiminde insanlarla buluşup davasını anlatacaktı. Fakat onlar buna mani oldular, Kureyş de buna sevindi ve Hz. Peygamber'e; "Yaşadığımız sürece sana böyle davranacağız" dediler. Bunun üzerine, Cebrâil yere indi. Rasûlullah (s.a.) Kâbe'nin güney tarafında otururken oradan Velid b. Muğire geçti. Cebrâil, Rasûlullah'a; "Bu adamı nasıl buluyorsun?" dedi. Rasûlullah (s.a.); "O, çok kötü bir insan," dedi. Cebrâil, eliyle omuzunu işaret etti ve: "Onun şerrinden korundun" dedi. Velid, Benî Mustalik'e ait üzerinde oklar olan duvarın yanından, üzerinde iki hırka olduğu halde kibirlene kibirlene geçerken, elbisesine bir ok takıldı. Gururu oku çıkarıp atmasına mani oldu. Oku silkeleyip düşürmek isteyince ok, kolundaki damara saplandı ve kan kaybindan öldü.¹⁰

Sonra oradan Âs b. Vâil geçti. Cebrâil, Resûlullah'a; "Bunu nasıl buluyorsun?" dedi. Rasûlullah; "Kötü bir kul" dedi. Cebrâil, eliyle ayağının tabanını işaret etti ve: "Onun şerrinden de korundun," dedi. Âs b. Vâil Tâife gitmek için eşeğine bindi; eşek onu dikenlerin üzerine fırlattı, ayağının tabanına bir diken battı ve ondan öldü.

Sonra oradan Hâris b. Kays geçti. Cebrâil, Rasûlullah'a; "Bunu nasıl buluyorsun?" dedi. Rasûlullah; "Kötü bir kul" dedi. Cebrâil, eliyle başını gösterdi ve "Onun şerrinden de korundun," dedi. O da daha sonra başından hastalandı ve öldü.

Sonra oradan Esved b. Abdi Yağûs geçti. Cebrâil, Rasûlullah'a; "Bunu nasıl buluyorsun?" dedi. Rasûlullah; "Kötü

10. İbn Cerir et-Taberî, Tefsirinde (14/48); İbn Ebi Munzir ve İbn Ebi Hâtim, "ed-Durru'l-Mensûr" de (4/106) tahrîç etmiştir.